Ecaterina BRĂGUȚĂ,
Alexandra GHERASIM
(Universitatea de Stat
din Moldova)

Sufixarea cu elemente latinești în procesul de formare a substantivelor deverbale caracteristice textelor religioase

Abstract: (***Suffixation with Latin Morphemes Used in the Formation Process of Deverbal Nouns Specific to Religious Texts***) Deverbal nouns frequently occur in the corpus of religious texts, predominantly in acathistis texts. Their abundance requires a thorough research. The present article is mainly focused to highlight the relevance/ratio of Latin inheritance to religious terminology not so much in terms of loans, as in the process of word-formation. Suffixation with Latin morphemes is a productive process not only in non-canonical language but also in the religious one. Attaching such suffixes to the end of a stem creates/generates deverbals that can be attributed to different semantic classes: action nouns, nouns of state of mind, agent nouns, nouns in the instrumental case, name of places or temporal notions. Terms, achieved by means of the above mentioned process, convey fundamental notions of faith, terms with religious connotation and also lexemes from common language.

Keywords: *deverbal nouns*, *derivation*, *suffixation*, *religious text*, *acathist*

Rezumat: Substantivele deverbale se prezintă într-un număr semnificativ în corpusul textelor religioase, în speță al acatistelor. Frecvența cu care se impun solicită o cercetare minuțioasă a acestora. În articolul curent ne propunem să scoatem în evidență raportul moștenire latină – terminologie religioasă nu atât în planul împrumuturilor, cât în cel al domeniului de formare a cuvintelor. Sufixarea cu elemente latinești este un procedeu productiv nu doar în limbajul laic, dar și în cel religios. Prin atașarea unor asemenea sufixe se generează deverbale care pot fi incluse în diferite clase semantice: nume de acțiune, nume de stări, nume de agent, nume de instrument, nume de locuri sau noțiuni temporale. Termenii obținuți prin procedeul sus-numit redau noțiuni fundamentale de credință, termeni cu conotație religioasă, dar și lexeme din limbajul comun.

Cuvinte-cheie: *substantive deverbale*, *derivare*, *sufixare*, *text religios*, *acatist*

1. Premise de ordin istoric

Două componente stau la temelia poporului român: romanitatea și creștinismul, aspect susținut de majoritatea covârșitoare a cercetătorilor istorici și filologici. Relația dintre aceste două elemente este interdependentă, dat fiind faptul că religia creștină este propagată prin intermediul limbii latine, iar „răspândirea creștinismului în provinciile Imperiului Roman a contribuit din jumătatea a doua a secolului al doilea și la răspândirea și impunerea latinei vulgare, deci la o relativă desăvârșire a romanizării acestor regiuni.” (Onu 2000, 7). Încreștinarea poporului român are loc prin misionarii apostolici ai primului secol d.Hr., astfel, putem afirma că procesul de etnogeneză are

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

loc concomitent cu asimilarea și dezvoltarea creștinismului ca religie (Pârvan 1911; Onu 2000; Purice 2014).

Însă, instituirea credinței creștine ca religie comună se definitivează către secolul al IV-lea, după cum apreciază și V. Pârvan: „din examinarea istorico-culturală a termenilor creștini de origine latină din limbajul religios românesc putem trage concluzia că începuturile creștinismului, ca credință generală a poporului nostru din Dacia, trebuie puse după anul 350 d.Hr." (Pârvan 1911, apud Onu 2000, 13), afirmație judicioasă, în special dacă o corelăm cu momentul de încetare a persecuțiilor asupra creștinilor, datorată activității lui Constantin cel Mare și celor două evenimente semnificative din istoria creștinismului: Edictul de la Milano (313) și Sinodul de la Niceea (325).

2. Terminologia creștină românească

Terminologia creștină românească este parte componentă a limbajului religios al limbii române, în interiorul căreia se diferențiază trei straturi diferite: a) stratul latino-elin; b) stratul slavo-bizantin; c) stratul bizantino-fanariot. Una dintre cele mai mari dificultăți întâmpinate de cercetătorii lingviști este delimitarea precisă între aceste paliere, dat fiind faptul că unii termeni de origine greacă au pătruns în limba română prin filieră latină, alții prin filieră slavă. Totuși, este necesar să subliniem că fiecare dintre straturile amintite mai sus „corespund unui anumit stadiu de evoluție a societății românești sub raportul activității spirituale sau intelectuale." (Onu 2000, 5). Cercetările asupra limbilor clasice, din diferite unghiuri de vedere, se mențin actuale, din moment ce antichitatea greco-latină, este privită în prezent drept „o con-cultură europeană, o lingvo-cultură comună a întregii Europe, un izvor al civilizației contemporane, din care face parte și cultura românească" (Hanganu, Varzari, Negru 2010, 3).

În ceea ce privește studiul limbajului religios, inclusiv al terminologiei creștine, vom semnala interesul pentru acest domeniu din partea lingviștilor, amintind doar câteva dintre lucrările de referință în segmentul respectiv de limbă: Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și liturgic*, Blaj, 1914; H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în sec. al. XV-lea*, București, 1966; Gh. Chivu, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, București, 1997 și multe alte dicționare, monografii, articole, conferințe dedicate limbajului religios, pe care, din lipsă de spațiu, nu le vom enumera.

Printre primii cercetători care și-au propus soluționarea unor probleme de etimologie a termenilor creștini au fost: S. Micu, care identifică un șir de unități de origine latină: *botez, biserică, duminică, sărbătoare, păresimi*; V. Pârvan a acordat o atenție sporită termenilor religioși, analizând aprofundat lexeme precum: *biserică, Dumnezeu, duminică, Crăciun, Rusalii, sărbătoare, comândare, mormânt, ajun, altar*. Alți cercetători care au tratat subiectul și au recunoscut fondul latin sunt: H. Mihăescu, I. Russu, I. Fischer, B. P. Hasdeu, S. Pușcariu, N. Cartojan, M. Purice ș.a.

În anumite lucrări s-a urmărit o diferențiere a termenilor pe domenii distincte, astfel încât se susține că fondul latin denumește termeni dogmatici și liturgici, fondul

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

slav ține de ritualuri și monasticism, iar cel grecesc de ierarhie bisericească și tipic (https://logoslifeblog.wordpress.com/ accesat martie 2019), după cum o ilustrează următorul tabel:

Originea termenilor	**Domeniul de utilizare**	**Exemple**
Termeni de origine latină	Lexemele de origine latină includ termeni fundamentali ai creștinismului, desemnează conţinutul teologic al credinţei, nucleul acestora este constituit din termeni care se referă la dogmă și liturghie.	*altar, biserică, cruce, cuminecare, Domn, Dumnezeu, Fecioară, Fiu, Înviere, rugăciune, Treime* ș.a.
Termeni de origine slavonă	În această categorie nu se regăsesc termeni fundamentali de credință, ci în mod preponderent se identifică unități care descriu ritualurile practicate de Biserică. Prin urmare, se profilează concluzia că până la venirea slavilor, credința la români era simplă, lipsită de ritualismul care a pătruns în spațiul creștin românesc prin filieră slavă. Termenii slavi gravitează spre ritual și monasticism.	*duhovnic, maslu, molitvă, monah, pavecerniță, post, praznic, potir, pravilă, pristol, pustnic, schit, stareț, Troiță, vecernie, utrenie* ș.a.
Termeni de origine greacă	Termenii de origine greacă vizează organizarea ierarhică a Bisericii și includ unități lexicale specifice pentru ierarhia bisericească și tipic.	*axion, catavasie, dascăl, egumen, protoiereu, psalt* ș.a.

La prima vedere și prin o triere minuțioasă a termenilor, afirmația pare credibilă și justă. Însă, analizând mai multe surse și inventariind termenii specifici fiecărui strat, observăm că aceștia reflectă aspecte din diferite domenii. Mai mult, uneori se atestă relația de sinonimie între termeni de diferite origini care vizează același referent, cum ar fi perechile sinonimice latin – slavon: *a ajuna – a posti; a binecuvânta – a blagoslovi; altar – jertfelnic; martir – mucenic; pahar – potir; sărbătoare – praznic*. Prin urmare, concluziile reflectate în tabel nu se confirmă decât parțial.

2.1 Fondul terminologic latin

Prezența termenilor de origine latină este o dovadă a vechimii creștinismului la români. Aceștia redau noțiuni fundamentale de credință creștină și din viața religioasă, demonstrând că „românii până în secolul al VII-lea au trăit în continuitate trupească și sufletească cu lumea romanică.” (Purice 2014, 18), de asemenea s-a remarcat faptul că rugăciunea *Tatăl nostru* conține 90 % de cuvinte de origine latină (*Ibidem*, 5). Interesant este și faptul că mulți termeni latini își au rădăcinile în realitățile păgâne, căpătând semnificație religioase abia în creștinism. O altă categorie de termeni latini creștini sunt moșteniți din greacă. Potrivit unor autori, „până în veacul al III-lea creștinismul era răspândit aproape exclusiv în centrele de limbă greacă, creștinismul

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

grecesc era mai vechi decât cel latin, chiar la Roma pe atunci liturghia în catacombe se slujea în greceşte." (Panaitescu 1987, 104, apud Onu 2000, 16). Dintre termenii greci, moşteniţi prin filieră latină se numără: *biserică, blestem, boteza, creştin, înger, Paşti, preot*.

2.2 Fondul terminologic slav

Influenţa limbii slave asupra vieţii politice, administrative şi culturale în teritoriul fostelor Dacii obţine întâietatea către secolul al X-lea când are loc introducerea acesteia în cancelariile domneşti şi impunerea ca limbă de cult religios. Terminologia de origine slavă se regăseşte în toate domeniile vieţii religioase, denumind: noţiuni fundamentale ale religiei ortodoxe (*moaşte, mucenic, pravoslavie*), cărţi religioase (*cazanie, ceaslov, trebnic*), sărbători creştine (*Blagoveştenie, Ispas, Stretenie*), slujbe şi ritualuri creştineşti (*maslu, spovedanie, vecernie. utrenie*), trepte ierarhice şi funcţii (*năstavnic, vlădică*), vestimentaţie şi obiecte de cult (*bederniţă, sfeşnic*). De asemenea, se menţionează o serie de termeni greci, care au pătruns în română prin filieră slavă: *chivot*, *icoană, idol, liturghie, schit, mănăstire, diacon, episcop, sihastru*.

2.3 Fondul terminologic grecesc

Împrumuturile din limba greacă pot fi segmentate din punct de vedere cronologic: din greaca veche, din bizantină sau neogreacă. În realitate, e dificil a se stabili cu exactitate cărei etape îi aparţine un termen anumit, dar şi dacă a pătruns direct din greacă sau prin filiera altei limbi: latină sau slavonă. Cu referire la relaţiile de ordin religios româno-greceşti, amintim că Mitropolia Ugrovlahiei înfiinţată în 1359 se afla în subordinea Patriarhiei Constantinopolului, iar din 1401 şi Mitropolia Moldovei trece în subordinea aceleiaşi Patriarhii. De altfel, „în procesul de dezvoltare a statelor româneşti în secolele XIII-XIV, s-a efectuat şi organizarea ecleziastică după model bizantino-slav." (Onu 2000, 18), dar sporirea influenţei greceşti este datată cu secolul al XVII-lea, drept argument fiind şi traducerea *Bibliei de la Bucureşti* (1688) din greacă.

Termenii de origine grecească desemnează cărţi de cult (*evanghelie, minei, octoih, triod*), slujbe şi cântări creştine (*condac, ectenie, litie*), ierarhie bisericească şi monahală (*arhiereu, călugăr, egumen*), termeni arhitecturali (*catapeteasmă, amvon, naos, proscomidiar*), obiecte de cult (*analog, chivot, tricher*). Cu toate că o bună parte dintre elenisme au ieşit din uz în secolul al XIX-lea drept consecinţă a procesului de modernizare a vieţii sociale a poporului român, unii termeni au rămas la fel de întrebuinţaţi ca şi în trecut: *afurisi, cimitir, făclie, mărturisi, pizmă, sihastru, schit, turlă*.

Generalizând, vom susţine concluzia lui Liviu Onu, care afirmă că „trecerea de la un strat al terminologiei creştine româneşti la cel următor marchează o îmbogăţire şi o consolidare a credinţei religioase a poporului, o rafinare a spiritului, o dezvoltare a conştiinţei sociale." (Onu 2000, 19-20).

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

3. Afixe de origine latină productive în limba română

În continuare vom stărui asupra fondului lexical creștin moștenit din limba latină. După cum am menționat la începutul lucrării, limba latină a stat la baza formării terminologiei creștine românești, însumând un ansamblu de unități lexicale care acoperă diferite domenii ale vieții religioase. Însă influența limbii latine se concretizează nu doar în domeniul elementelor din vocabularul de bază, ci și al structurilor afixoidale, termenilor tehnico-științifici atât în limbile romanice, cât și în cele germanice sau slave (Hanganu, Varzari, Negru 2010, 3).

Alături de împrumuturile directe ale lexemelor din limba latină, limba română a preluat și modele de formare a cuvintelor noi de la baze existente pe teren propriu. Ne referim aici la asimilarea unui inventar de afixe specifice limbii latine, care s-au dovedit a fi funcționale, pe alocuri foarte productive, și în limba română.

Într-un studiu mai amplu asupra substantivelor deverbale din textele religioase, am remarcat productivitatea sporită a derivării ca mijloc de formare a substantivelor de la o bază verbală prin atașare de sufixe sau atașare simultană de prefixe și sufixe. Este recunoscut în unanimitate că sufixarea reprezintă cel mai prolific procedeu de formare a cuvintelor în limba română, fapt confirmat și de cercetările noastre pe un corpus de text religios.

Inventarul de sufixe din limba română, atestate în cel puțin o formație analizabilă din punct de vedere formal și semantic, însumează circa 600-800 de unități, numărul variind de la un autor la altul (Vârlan 2012, Hristea 1984). Cât privește formarea substantivelor prin derivare, atestăm asemănarea dintre latină și română, în care un substantiv se poate forma prin atașare de sufixe la o bază substantivală, adjectivală sau verbală: „Limba latină cunoștea peste 75 de sufixe cu ajutorul cărora se formau substantive. Limba română moștenește numai a treia parte din sufixele latine, marea majoritate a lor dispărând în primele faze de constituire a românei comune.” (Berejan, Ciobanu, Dârul 1991, 140). Printre sufixele substantivale moștenite din latină se numără: *-aie; -ar; -at/-it/-ut; -ătate; -ciune; -eață; -el; -et; -et/-ăt; -ie; -ime; -iță; -ior/-ioară; -mânt; -oare; -oi/-oaie/-oaică; -tor/-toare; -ui/-uie/-uică; -uc; -ură/ -ătură/-itură; -uț/-uță* (*Ibidem*).

4. Substantive deverbale obținute prin derivare cu sufixe latinești

Raportându-ne la textele religioase, semnalăm următoarele: într-un corpus de 59 de acatiste, din totalul de 872 de substantive deverbale, derivatele cu sufixe se atestă în număr de 689 de unități, confirmând încă o dată productivitatea procedeului pe teren românesc. Sufixe de origine latină, identificate în inventarul realizat de noi, compatibile cu o bază verbală, sunt: *-ciune, -mânt; -tură/-ătură/-itură; -iță, -tor, -re*. Prin concursul celor 4 afixe au fost generate 41 de substantive deverbale, plus sufixul de agent *-tor*, însumând 194 de exemple și sufixul infinitival *-re* cu un număr de 417 unități lexicale. Derivatele formate urmează modele preluate din latină, după cum se vede în tabelul de mai jos:

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

	Sufixul	Observaţii	Exemple
1.	***-ciune***	Sufix moștenit din latină, având reflexul *-tio/tionis*. O serie de cuvinte având terminația *-ciune* au fost moștenite direct din latină: *închinăciune, rugăciune*, altele s-au format pe teren românesc, precum cele incluse în coloana *Exemple*. Sufixul *-ciune* se atașează unei baze verbale, din combinarea cărora rezultă întotdeauna un substantiv abstract.	*înșelăciune* *întinăciune* *slăbiciune* *spurcăciune* *stârpiciune* *stricăciune* *urâciune* *uscăciune*
2.	***-mânt***	Sufixul a trecut din latină în română datorită unităților lexicale cu afixul *-mentum*: *legământ*, *mormânt*. *Acoperământ* este prezentat drept derivat după modelul *coperământ* (DEX 1998).	*acoperământ*
3.	***-tură/ --ătură/ -itură***	Sufix moștenit din limba latină *(aratura, coctura, frictura).* Are capacitatea de a se atașa unei baze verbale. Derivatele cu acest sufix pot fi atât substantive abstracte (*ghicitură, începătură* etc.), cât și cu referent concret (*picătură, semănătură, țesătură* ș.a.). Din punct de vedere semantic, derivatele cu acest sufix redau a) rezultatul (*aduna – adunătură),* b) produsul sau preparatul alimentar (*acritură, afumătură),* c) ansamblul de componente (*adunătură, aparatură),* d) elementul funcţional definitoriu al unui proces, demers sau utilaj (*acupunctură).*(Duma).	*ghicitură* *hulitură* *împletitură* *începătură* *învățătură* *lovitură* *picătură* *sărătură* *semănătură* *surpătură* *tipăritură* *țesătură*
4.	***-ință***	Sufix moștenit din latină *(-entia)*. Numeroase substantive latine în *-entia* au fost moștenite în limba română: *credință, cuviință, voință, putință*, *știință* (Berejan, Ciobanu, Dârul 1991). Însă DEX 2009, DEX 1998 include lexemele *voință, știință* în categoria derivatelor pe teren românesc.	*biruință* *căință* *cunoștință* *dorință* *făgăduință* *ființă* *folosință* *îngăduință* *locuință* *nevoință* *pocăință* *recunoștință* *sârguință* *stăruință* *străduință* *suferință* *știință* *trebuință* *umilință* *voință*

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

5.	***-tor***	Sufixul *-tor*, moștenit din limba latină, alături de alte sufixe precum *-ar, -aș* formează substantive nume de agent și este productiv în limba română actuală. Productivitatea acestuia se datorează posibilității de a se atașa practic oricărui verb din limba română (ipotetic este posibil), însă unii cercetători (Vârlan 2012, 153) scot în evidență faptul că formarea numelui de agent cu derivativul *-tor* de la verbe de conjugarea a II-a și a III-a este slab productivă.	*ascultător ispititor Mântuitor nevoitor secerător scriitor tăinuitor vindecător Ziditor ș.a.*
6.	***-re***	Sufixul infinitival *-re* este, de asemenea, o moștenire latină. O controversă pentru lingviști vizează încadrarea unităților lexicale având în componență acest *-re* fie în categoria derivatelor sufixale, fie a substantivelor obținute prin conversiune. Noi vom urma soluția propusă de colectivul de autori al GALR, potrivit cărora, la etapa actuală, când funcționarea infinitivului cu valoare verbală nu mai are loc, formarea cuvintelor cu sufixul infinitival *-re* trebuie considerată drept derivare sufixală. Acest procedeu este foarte productiv în limba română, sufixul fiind compatibil cu orice bază verbală din limba română. Rezultatul derivării sunt substantive nume de acțiune, nume de stări.	*ajutorare arătare însuflețire oștire osândire purcedere rătăcire ridicare suflare uimire zămislire zugrăvire* ș.a.

Acatistele abundă în lexeme formate cu afixe de origine latină. E de consemnat ponderea acestora în țesătura generală a textului: „nu trece cu vederea rugăciunea și ***pocăința*** mea, ce în tot ceasul după păcate m-a cuprins și primește ca ***închezășuitoare*** a bunei mele ***voințe*** și a ***temerii*** de tine, rugăciunea aceasta, pe lângă care-ți aduc ***mijlocitoare*** și pe maica noastră Parascheva” (Ac. Cuv. Parascheva); „aducând Anei și lui Ioachim bunele ***vestiri*** de bucurie cu ***dezlegarea stârpiciunii*** lor” (Ac. Sf. Arh. Mihail și Gavriil).

Utilizate la cazul vocativ, substantivele deverbale luate în discuție de noi desființează barierele semice [- uman/ - personal] și tranzitează spre [+ uman/ + personal], fapt ce le conferă o vădită încărcătură subiectiv-conotativă: „Bucură-te, zid și ***acoperământ***, ce nu te ascunzi de la a noastră ***stăruință***” (Ac. Adormirii Maicii Domnului); „Bucură-te, ***mijlocitorul iertării*** celui greșit” (Ac. Sf. Părinți Ioachim și Ana); „Bucură-te, ***alinarea*** de ***suferință***” (Ac. Cuv. Parascheva).

În cadrul textelor religioase substantivele deverbale manifestă potențe figurative sporite comparativ cu limbajul laic: „Bucură-te, turnul ***biruinței***; Bucură-te, ușa ***mântuirii***, Bucură-te, rod al ***pocăinței”*** (Ac. Cuv. Parascheva).

Valorificarea sensurilor conotative este determinată de necesitatea de a facilita accederea cititorului către lumea transcendentală a universului teologic creștin, inaccesibil simțurilor umane. Insistând asupra alternării sensurilor denotative cu cele

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

conotative, se conturează în mod ușor comprehensibil realitățile religioase ce țin de planurile teluric-celest și material-spiritual.

4.1 Etimologia bazelor verbale compatibile cu sufixe substantivale latinești

Prima problemă care apare în analiza unităților lexicale după modelul de mai sus este stabilirea statutului acestora ca derivat de la o bază românească + un sufix de origine latină sau cuvânt moștenit din latină. Astfel, exemplele *rugăciune, slăbiciune, stârpiciune* nu se deosebesc prin nimic, iar stabilirea originii lor se poate realiza doar apelând la dicționarele de specialitate, potrivit cărora *rugăciune* < *lat. rogatio, -onis*, iar *slăbiciune*<*slăbi*+*ciune*, precum și *stârpiciune* <*stârpi*+*ciune*. Pentru identificarea originii precise a fiecărui substantiv deverbal format prin derivare sufixală am utilizat *Dicționarul explicativ al limbii române*, 1998 și A. Ciorănescu. *Dicționar etimologic al limbii române*, 2005.

Ne referim în continuare la sufixe substantivale de origine latină, atașabile unei baze verbale, ale căror derivate formează deverbale specifice textelor acatistelor. Am pornit de la ipoteza că un sufix moștenit din latină (*-ciune, -mânt; -tură/-ătură/-itură; -ință*) este compatibil cu un radical de aceeași origine, excepție fiind sufixele *-re* și *-tor* pentru care originea bazei la care se atașează nu impune niciun fel de restricții. În mare parte, ipoteza a fost confirmată de exemple precum: *acoperământ, înşelăciune, spurcăciune, stricăciune, urâciune, uscăciune, începătură, învățătură, sărătură, semănătură, surpătură, țesătură, cunoștință, dorință, ființă, recunoștință, suferință, știință*. Sufixul de origine latină nu exclude însă posibilitatea selectării unor baze de altă origine, ca, de exemplu, slavonă: *întinăciune, slăbiciune, hulitură, împletitură, lovitură, tipăritură, căință, nevoință, pocăință, străduință, trebuință, umilință, voință*; maghiară: *biruință, făgăduință, îngăduință, locuință, sârguință*; bulgară: *stăruință* sau cu etimologie necunoscută: *stârpiciune, ghicitură*.

4.2 Ponderea trăsăturilor [+abstract]/[+concret]; [+uman]/[-uman] în cadrul clasei substantivelor deverbale

Cea mai mare parte a substantivelor deverbale, indiferent de procedeul de formare, se înscriu în categoria substantivelor abstracte. Camelia Stan, în *Gramatica numelor de acțiune în limba română*, specifică tendința de concretizare a unor asemenea lexeme precum: *cădere de apă*, dar care sunt într-un număr foarte limitat. Din totalitatea deverbalelor formate prin sufixare cu elemente latinești am remarcat și noi predominanța substantivelor pentru care este caracteristică trăsătura semantică [+abstract]. Spre exemplu, sufixul *-ciune* generează exclusiv substantive abstracte (*întinăciune, uscăciune*). Celelalte formează și deverbale având un referent material, însă într-o proporție limitată față de cele abstracte. De exemplu: *acoperământ, împletitură, locuință, lovitură, sărătură, semănătură, surpătură, tipăritură, țesătură*.

În multe cazuri, aceste substantive oscilează între concret-abstract și contextul este cel care ajută să le catalogăm cu precizie. Sufixul infinitival *-re* formează nume de acțiune, fiindu-le proprie trăsătura [+abstract], dar, datorită faptului că formațiile lexicale cu sufixul respectiv redau nu doar procesul, ci și rezultatul, în anumite cazuri

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

acestea își revendică trăsătura [+concret]: *adunare, curgere, încăpere, cercetare, cerere, ieşire, intrare, lucrare, mâncare, moştenire, zidire*. Evident, nu toate acestea actualizează trăsătura respectivă în contextul imnografic religios.

În cazuri singulare, deverbalele sunt caracterizate de trăsătura [+uman], de exemplu: *ființă*. GALR evidențiază două trăsături distinctive pentru numele de agent [+animat] și [+control], care îl diferențiază de forță și instrument. În cazul sufixului *-tor*, derivatele căruia se înscriu în clasa nume de agent, semnalăm trăsăturile susmenționate. Toate lexemele din această categorie, extrase de noi din textele imnografice, au un referent uman: *iubitor, moştenitor, Mântuitor, postitor*. Excepție: *luminător*, în contextul *luminătorii cereşti*, adică *soarele*, *luna*, *stelele*.

5. Substantivele deverbale în cadrul terminologiei creştine româneşti

Substantivele analizate de noi în cadrul studiului *Substantive deverbale în textele religioase: valori denotative și conotative* trebuie privite în lumina specificului textului imnografic. Or, imnele-acatist reprezintă creații de proporții, caracterizate de intertextualitate. Imnografia este în strânsă legătură cu dogmatica, liturgica, hagiografia, iconografia. Respectiv, limbajul trebuie să fie în concordanță cu învățătura bisericii și să nu se abată de la conținutul dogmatic.

Din ansamblul substantivelor deverbale formate cu ajutorul sufixelor de origine latină, distingem o serie de termeni care denumesc noțiuni fundamentale de credință ortodoxă: *mântuire, Mântuitor, Născătoare, jertfire, ispitire, liturghisitor, purcezător, teologhisire, împărtăşire*. De asemenea, o profundă valoare religioasă o redau noțiunile: *nevoință, pocăință, iertare*. O altă categorie de lexeme sunt caracterizate de o ușoară conotație religioasă: *adormire, întinăciune, hulitură, umilință, miluitor, judecător, veghetor ș.a*. Și una dintre cele mai cuprinzătoare categorii este cea în care sunt incluse cuvintele din limbajul comun, adaptate unui context religios: *adăpostire, învățare, răsuflare, învățătură, tipăritură, sârguință, lucrare, locuitor, versuitor*.

Prin urmare, putem conchide că în limbă are loc un proces continuu de încreștinare a unităților lexicale specifice limbajului laic, proces pe care îl fructifică în mod reușit imnografia ortodoxă, îmbrăcând sensuri noi peste cuvinte cu valoare stilistică neutră. De fapt, procesul cunoaște și manifestare inversă, cunoscută drept desacralizare a termenilor religioși.

6. Concluzii

Cultura latină a manifestat o influență semnificativă atât asupra idiomurilor romanice, cât și a celor germanice și slave. Aceasta poate fi urmărită la nivelul vocabularului, precum și al afixoidelor. Pentru poporul nostru romanizarea și încreștinarea sunt două procese definitorii care stau la baza etnogenezei românești.

Influența de origine latină se reflectă în limba română prin împrumuturile directe, care au rezistat până la faza actuală, dar și prin preluarea unor modele de formare a cuvintelor pe teren propriu, inclusiv formațiuni afixoidale.

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)

Terminologia creștină românească este constituită din 3 straturi: latin, slav și grec, fiecare dintre acestea semnalând o evoluție și o consolidare a credinței în rândul populației fostelor Dacii. Imnografia valorifică din plin moștenirea lexicală latinească, dar și formațiunile născute pe teren românesc cu implicarea sufixelor de origine latină, care au o pondere mare în cadrul textelor acatiste.

Substantivele deverbale, obținute cu ajutorul sufixelor de origine latină, sunt, în mare parte, substantive abstracte, dar există și un număr (demn de atenție) de lexeme cărora le sunt proprii trăsătura [+uman]. Acestea se referă la noțiuni fundamentale de credință, fie au o conotație religioasă ușoară sau chiar fac parte din lexicul comun. Substantivele deverbale reperabile în textele religioase reprezintă o sursă prețioasă pentru cercetătorii lingviști, oferind posibilități multiple de abordare și analiză.

Referințe bibliografice

Berejan, S., Ciobanu, A., Dârul, A. 1991. *Curs de gramatică istorică a limbii române*. Chișinău: Lumina.
Ciorănescu, Al. 2005. *Dicționar Etimologic al Limbii Române*. București: SAECULUM I.O.
***1998. *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic.
Gramatica limbii române. Vol. I. *Cuvântul*. 2005. București: Editura Academiei Române.
Hanganu, A., Varzari, E., Negru, V. 2010. *Elemente latinești și grecești în limbile moderne*. Chișinău: F.E.-P „Tipografia centrală".
Hristea, Th. 1984. *Sinteze de limba română*. București: Albatros.
Onu, L. 2000. *Terminologia creștină și istoria limbii române*. București: Editura Academiei Române.
Panaitescu, P. 1987. *Introducere în istoria culturii românești*. București.
Pârvan, V. 1911. *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-român*. București.
Purice, M. 2014. *Terminologia creștină în limba română*. Chișinău: CEP USM.
Vârlan, M. 2012. *Derivarea sufixală nominală în româna actuală*. Craiova: Ed. Universitaria.

Webografie

Duma, M. *Ghid explicativ: prefixele și sufixele limbii române*. http://ghidprefixesufixe.ro/Sufixe_semantic.htm, ultima accesare la 04.04.2019.
Stan, C. *Gramatica numelor de acțiune în limba română*. București. http://ebooks.unibuc.ro/filologie/stan/mainframe.htm, ultima accesare la 02.04.2018.

BDD-A31430 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:06:43 UTC)